

محاسبه‌ی خط فقر در ایران

طی سال‌های ۸۲-۱۳۸۰

همکاران طرح

فریده باقری - خلیل حیدری - سید حسین پیمان

گروه پژوهشی آمارهای اقتصادی

پژوهشکده‌ی آمار

پائیز ۱۳۸۳

به نام خداوند جان و خرد

پیش‌گفتار

موضوع فقر و این‌که به کدام قشر از جامعه و برپایه چه اطلاعاتی می‌بایست کمک بیشتری شود، مورد توجه روز افزون سیاست‌گذاران مسائل اجتماعی- اقتصادی می‌باشد. هر چند که این موضوع به ظاهر ساده به نظر می‌رسد ولی به‌طور کلی مسئله فقر از دیدگاه مسائل نظری و روش‌های اجرایی پدیده پیچیده‌ای است. پیچیدگی موضوع، وجود روش‌های مختلف اندازه‌گیری فقر و فراهم نبودن داده‌های آماری دقیق و معتبر در مورد درآمدها و هزینه‌های افراد و خانوارها ایجاب می‌کند که هرگونه بحث جدی در خصوص تعیین میزان خط فقر و محاسبه‌ی جمعیت فقیر با دقت و احتیاط بیشتری صورت گیرد. علی‌رغم پیچیدگی پدیده‌ی فقر، در سالیان اخیر تلاش‌های زیادی برای بررسی مقوله‌ی فقر در قالب مطالعات پژوهشی، ارائه مقاله، تألیف کتاب، برگزاری همایش‌ها و کارگاه‌های آموزشی در سطح جهانی و از جمله ایران صورت گرفته است. یکی از تلاش‌های صورت گرفته در این زمینه طرح پژوهشی است که با عنوان **اندازه‌گیری شاخص‌های فقر در ایران طی سال‌های ۷۹-۱۳۶۳** در پژوهشکده‌ی آمار در سال ۱۳۸۱ انجام شد. پژوهش حاضر در ادامه‌ی طرح قبلی و با هدف حفظ سری زمانی محاسبه‌ی خط فقر با روش یکسان صورت گرفته است.

این پژوهش در گروه پژوهشی آمارهای اقتصادی پژوهشکده‌ی آمار در پائیز ۱۳۸۳ با همکاری خانم فریده باقری (مدیر گروه پژوهشی آمارهای اقتصادی پژوهشکده‌ی آمار)، آقایان خلیل حیدری (محقق مؤسسه‌ی مطالعات و پژوهش‌های بازرگانی) و سید حسین پیمان (کارشناس ارشد دفتر آمارهای اجتماعی- اقتصادی خانوار مرکز آمار ایران) انجام شده است که بدین وسیله از زحمات آن‌ها تقدیر و تشکر می‌شود.

همچنین لازم است از زحمات آقای مسعود فتاحی (کارشناس دفتر طراحی سیستم مرکز آمار ایران) برای آماده‌سازی فایل هزینه و درآمد خانوار و خانم مهرنوش میرمحمد برای تدوین گزارش تقدیر و تشکر شود.

گروه پژوهشی آمارهای اقتصادی

آبان ماه ۱۳۸۳

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
۳.....	مقدمه.....
۵.....	۱- خط فقر: تعاریف و مفاهیم.....
۸.....	۲- تعیین خط فقر در مناطق شهری و روستایی ایران.....
۹.....	۲-۱- برآورد خط فقر براساس نیاز به کالری.....
۱۳.....	۲-۲- برآورد خط فقر بر پایه ۵۰ و ۶۶ درصد میانگین مخارج.....
۱۴.....	۲-۳- برآورد خط فقر بر اساس ۵۰ و ۶۶ درصد میانه مخارج.....
۱۵.....	۳- بررسی سطح فقر در خانوارها.....
۱۶.....	۴- نتیجه گیری.....
۱۷.....	منابع و مأخذ.....

برای فقر تعاریف متعددی وجود دارد که در همه آنها «نوعی محرومیت از امکانات متعارف زندگی» ملحوظ می‌باشد. با توجه به تعریف محرومیت، دو جنبه‌ی مطلق و نسبی در شناسایی افراد فقیر مطرح می‌شود. آستانه‌ای که بر اساس هر یک از این دو جنبه معین می‌شود، خط و مرزی میان فقرا و سایر افراد جامعه ترسیم می‌کند که خط فقر نامیده می‌شود.

فقر مطلق به ناتوانی در تأمین حداقل نیازهای ضروری افراد (مانند غذا، پوشاک، مسکن، ...) تعریف شده است. در مقابل آن فقر نسبی قرار دارد که یک موضوع نسبی است و به ناتوانی در کسب یک سطح معین از استانداردهای زندگی که در جامعه‌ی فعلی لازم یا مطلوب تشخیص داده می‌شود، تعریف شده است. به این ترتیب در تعریف نسبی فقر به نابرابری در توزیع درآمد و ثروت، بیش از میزان مطلق درآمد افراد توجه می‌شود.

انتخاب یکی از دو روش مطلق یا نسبی برای محاسبه‌ی خط فقر در اجرای سیاست‌های عملی فقرزدایی و نیز توزیع درآمدی حائز اهمیت فراوان است. زیرا شاخص‌های فقر مبتنی بر هر یک از این مفاهیم حساسیت‌های متفاوتی در مقابل تغییرات اقتصادی- اجتماعی کوتاه مدت و بلند مدت از خود نشان می‌دهند.

تاکنون در ایران فعالیت‌های متعددی در زمینه‌ی محاسبه‌ی خط فقر و شاخص‌های فقر از سوی سازمان‌های مختلف صورت گرفته است، ولی محاسبات مذکور به صورت یک مجموعه سری زمانی با روش یکسان و واحد تداوم نداشته است. از این رو پژوهشکده‌ی آمار در سال ۱۳۸۳ در ادامه‌ی مطالعه‌ی اخیر خود برای محاسبه‌ی خط فقر طی سال‌های ۷۹-۱۳۶۳، به منظور حفظ سری زمانی خط فقر با روش یکسان، محاسبه‌ی آن را برای سال‌های ۸۲-۱۳۸۰ بر اساس روش‌های نیاز به کالری (۲۳۰۰، ۲۱۷۹)، درصدی از میانگین مخارج خانوارها (۵۰ و ۶۶ درصد) و درصدی از میانه مخارج خانوارها (۵۰ و ۶۶ درصد) در دستور کار خود قرار داد.